

POGRANICZNY (207) *ai*

o oraz a jasne (w tym w a 4 razy błędne znakowanie).

sg m N pograniczny (10). ◇ G pograniczn(e)go (3). ◇ D pograniczn(e)mu (1). ◇ A pograniczny (5), pograniczn(e)go (1). ◇ I pogranicznym (6). ◇ L pogranicznym (2), pograniczn(e)m (1); -ym *BielSpr*; -ym : -(e)m *LibLeg* (1:1). ◇ f N pograniczną (24), pograniczna (1) *Mącz* (24:1), pograniczn(a) (3). ◇ G pograniczn(e)j (2). ◇ A pograniczną (6). ◇ L pograniczn(e)j (1). ◇ n N pograniczn(e) (6). ◇ G pograniczn(ego) (3); -ého (2), -(e)go (1). ◇ A pograniczn(e) (1). ◇ I pogranicznym (1). ◇ pl N m pers pograniczni (20). m an pograniczn(ego) (1) [*cum sb: orły*]. subst pograniczn(ego) (13); -é (4), -(e) (9). ◇ G pogranicznych (41). ◇ D pogranicznym (11), pograniczn(e)m (5); -ym *BibRadz*, *BudBib*; -ym : -(e)m *LibLeg* (9:5). ◇ A m pers pograniczn(e) (5), pogranicznych (1); -(e) : -ych *LibLeg* (1:1). subst pograniczn(ego) (13); -é (5), -(e) (8). ◇ I m pogranicznymi (6), pogranicznymi (3); -ymi *StryjKron*, *VotSzl*; -ými *ModrzBaz*, *SarnStat*; -ymi : -ými *LibLeg* (4:1); ~ -ými (1), -(e)mi (2). f pogranicznymi (1). n pogranicznymi (1). ◇ L pogranicznych (9).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVII – XVIII w.

1. Przymiotnik od „pogranicze”; *limitaneus Cn* (130) : jako oth tych czasow ma ífya zachowacz myadzy oboyema stronama, prawo pograniczne. *MetrKor* 34/133v; *LibLeg* 11/172; *Diar* 24; *SarnStat* 131, 1013; *GrabPospR* N; Bywáło też to ínadź y ná Podolu nálfzym: íż kiedy byóło co dáć ná R.P. ábo obronę pograniczną/ íkwirczeli ludzie ná niedoítátek. *PowodPr* 84; *SkarKaz* 40b.

W charakterystycznych połączeniach: *pograniczne(-a) krzywdy, niebezpieczność, obrona (3), prawo, sprawiedliwość, straż.*

Zestawienie: »cło pograniczne« (2): żeby nikt íowito cła pograniczn(ego) nie plácił mimo práwo póípolité. *SarnStat* 1196, 401.

a. Znajdujący się na pograniczu; *confinis JanStat* (40) : gdy mieízkano w Ieruzálem ípokoynie/ á pograniczne íego miaíteczka [*urbes eius in circuitu eius*] [...] miały íwe goípodarze. *BibRadz Zach* 7/7; *BialKaz* H3v; *Dźwiny/ Wiliéy/ Niémnu/ y rzek ínfzych pogranicznych zániechawáiac Oczko* 7v; *SkarŻyw* 317, 502; *ActReg* 144; *SarnStat* 410, 1050, 1232; á íkłądy w Koronnych pogranicznych mieíciech/ dawno Conítitucyą oznáczone/ do íkutku przywiedźmy *VotSzl* D3.

pograniczny czemu i czemu (1): *Madaura, Miáíto w Africe Getuliey y Numidiey pograniczne Mącz* 203b.

pograniczny z czym (1): *A Scandia leży na zachód ílonca ku pólnoci z amorzem [!] Germaníkim z Dacią pograniczna MiechGlab* 49.

pograniczny między czym a między czym (1): *Stridon, Miáíto pograniczne między węgierską ziemią á między Dalmacią Mącz* 420d.

Wyrażenia: »pograniczne kraje« = *pogranicze* (2): *IElliby który z zagranicznych ludzi koícióły [...] álbo pograniczn(ego) kráie królestwa nálfz(ego) [confinia regni nostri JanStat 4] ímiał przenágábác/ pókiby Król nie był koronowány. Chcemy y obiecuiemy íe [...] bronić. SarnStat 5; GrabPospR Lv.*

»zamek pograniczny« [*szyk 13:8*] (21): *LibLeg* 7/100, 11/22v, 23, [32²]v, 140v; *UstPraw* D2v; *RejZwierz* bb2v, 110; *BielKron* 389; *BielSpr* 67; *KochOdpr* C4v; *ActReg* 25, 182; *SarnStat* 6, 482,

493, 1183; Więźnie ná pogránicźne zamki odeflano *KmitaSpit* C3; *VotSzl* B3v, F; Kędym málo nie wśyftkie zamki pogránicźne/ *Zieździel CzahTr* B4v.

»ziemia pograniczna« (2): *LibLeg* 11/47; gdyż stąd i szkody wielkie popaść muszą i we wszytkich ziemiach pogranicznych tak się zachowywa, że do inego krolestwa abo ziemie nie bywają pociągani *Diar* 75.

W przen (1) : Y orły pogránicźne Rzymfkie płocho śiedzą/ Bo y przez wielki Dunay oni dróIge wiedzą. *KochProp* 12.

a. *W funkcji rzeczownika* (1) : Antermini, Qui circum terminos provinciae habitant – Pograniczn. *Calep* 75a.

b. *Odbywający się na pograniczu* (10) : *LibLeg* 11/131v, 139v, 152v, 160v, 162, 186; Potym piérwśze Iármárki pogránicźne. WE Czwartek przed Świątkámi w Wieluniu/ w Báránowie. *SarnStat* 1231, 289, 1229, 1232.

c. *Mieszkający, urzędujący na pograniczu* (70) : Powyefł thełz yłz pogranyzczny Sandziakowie nyedobrze hamvyą poddanych V.C.M. od nayałdow na panysthwa y poddane Crolya ye⁸⁰ m. *LibLeg* 7/32v; Przithim powie yz wiele fkarg do nas przichodzy poddanich naschich ktorzi syedzą na granyczi zyemie wolofkiew yzbi sye sprawiedlywosz zadna niedziala od Burkolabow y vrzednikow pana woyewodzynich pogranycznich o krziwdi ych *LibLeg* 10/150; Ivfch przełz czałch nyemali poddanem nałfchem pogranycznem bili czinyone fkodi *LibLeg* 11/173v, 6/155v, 9/52v, 10/68v, 69v, 70 (24); *BielKron* 219v, 305v; ktemu ku okrutnym Walkam/ przywiedzie niektore zacne Pány krewne y pogránicźne/ ná pułnocy y ná zachodzie miełzkáiące *LeovPrzep* A3; *KochProp* 7; *SarnStat* 518, 927; Wiemy że *pacta foedera* z pogránicźnymi Pány/ nie fą wárownie wtwierdzone *VotSzl* B; *CzahTr* G4v.

pograniczny czemu (1): Iaziges, Siedniogrodźanie w węgrzech, wáłaskiew ziemi pogránicźni. *Mącz* 163d.

Wyrażenie: »starosta pogránicźny« [*szyk* 29:3] (32): Item komv łłzya sthanye wyelyka krzywda, anyesprawyedlywołcz. thedy thakowy czlowyek ma profzycz szobye lysthv. v tych tho stharofth pogranycznych *MetrKor* 34/134, 34/134; Przithim possel powie mianowythe krziwdi poddanich naschich. ktore zbierze v starosth pogranycznich *LibLeg* 10/151; Pogranycznim staroftham Krol ye⁸⁰ m zawzdj rofkazvye y yelcze podrugie rofkaze abi na granyczach Zlodzieystwa bronyly *LibLeg* 11/50, 6/156v, 157 [2 r.], 7/32, 33v, 37 (27); *ComCrac* 12v; *KochOdpr* C4v; *SarnStat* 1233.

Szereg: »nizowy i pogránicźny« (2): O NIZOWYCH Y POGRANICZNYCH ludziách: á także o pohámowaniu fwowolenłtwá ich. *SarnStat* 452, 453 żp.

a. *W funkcji rzeczownika* (3) : O Tyrze/ [...] Pograniczn thwoi [*Finitimi tui*] ktorzy cie budowáli/ dopełnili krafy twoiey *Leop Ez* 27/4; *OrzJan* 126; Ale tám [*w Księstwie Mazowieckim*] obyczay ielst, że pogránicźnych nie wpiłuią, ieno do Akt Ziemłkich. *SarnStat* 477.

2. *Graniczący, sąsiadujący, przyległy (zwykle o sąsiednich państwach); vicinus PolAnt, Mącz, Modrz; finitimus Mącz, JanStat; conterminus, contiguus Mącz* (77) : *ConPiotr* 30; Attingere oram aliquam seu regionem, Pogranicznym być. *Mącz* 439d, 127d, 440a, 450b, 493d [2 r.]; gdzieby [*król*] miał odiać pogránicźnemu pánu *Sceptrum*/ ktorego by on zle/ á nieprzyłthoinie vzywał. *GórnDworz*

li3v; Kommiŝarze między pánŝtwy Koronnými, á między pogránícznými wysyłáni ku pogodzeniu różnic *SarnStat* 836.

pograniczny komu, czemu (32): Myrtoum mare, Morze pográníczne wyŝpóm Cyclades zwánym. *Mącz* 240b, 142a, 176a, 193c, 203c, 209d, 212c, 240b [2 r.]. *Cf Wyrażenia*.

Wyrażenia: »kraina pograniczna« [w tym: *komu, czemu* (17)] [szyk 18:2] (20): potym Czechowie ácz nichćiwie y Węgrzy w tárgnęli Sáfkie^{mv} Kúrfierftowi do pográníczney kráiny Wetlándyey *BielKron* 228, 257v; Idumaea, Kráyina pográníczna żydowŝtwu ku zachodu słońcá leżáca *Mącz* 164c; Phrygia, Regio minoris Asiae, Kráyiná mnieyŝzey Aliey pográníczna *Mącz* 298c, 25c, 77b, 147c, 161a, 196b (17); A roznióŝlá fie oná powieŝć o nim po wŝzytkim żydowŝthwie y po wŝzythkich inych pogránícznych kráinach. *RejPos* 221.

»sobie pograniczny« (1): DAwni hiŝtorikowie o dwoiey Sarmatijej powiadali, ŝobie pogranicznej y przyleżáczey [coherentes et contiguas]. *MiechGlab* 1.

»pograniczna ziemia« [w tym: *czemu* (5)] [szyk 5:1] (6): *MiechGlab* 77, [88]; Przyŝtály k niemu inne pográníczne ziemie/ iáko Márkomani gdzie dziŝ Moráwá/ Kátti [...] *BielKron* 298; *Mącz* 165c; ábyŝmy Wielkie Kŝieŝtwo Litewŝkie/ y Ziemie Prufŝkie/ y iné Ziemie pográníczne Króleŝtwu [in finibus Regni confistenses *JanStat* 741]/ do iednoŝći przywieźdź mogli *SarnStat* 985, 110.

Szereg: »pograniczny i przyleżący« (1): *MiechGlab* 1 *cf* »sobie pograniczny«.

a. *O ludziach*: zamieŝkujácy ŝsziadujáce, graniczáce obszary (32) : Bo fie tu modli zá ludem Bożym/ ktory pográníczne pogańŝtwo trapili/ á w frogá niewolá ŝobye poddawáli. *LubPs* S5v; *BielKron* 330v; *BudBib* 2.*Mach* 9/25; *PaprPan* Dd3v; Benádáb Krol Syriyŝki tákież pijány w namiećie ŝwoim będąc/ [...] porázon ieŝt od ŝług Kŝiáżát pogránícznych. *WerGoŝć* 237; *SarnStat* 125.

pograniczny komu (4): Turek [...] Teraz zedwu ŝtron/ ná [lege: nam] pogránícznym ieŝt. *BialKaz* H3; *StryjKron* 205. *Cf* »lud pograniczny«.

pograniczny z czym (1): O Tych obywateloch/ kótrzy w Gránicách y między Komorami Słáŝkimi/ y Węgieŝkimi/ y inými pogránícznými z Koroná mieŝzkáią *SarnStat* 1241.

Wyrażenia: »lud pograniczny« [w tym: *komu* (2)] (3): *Mącz* 194b, 196b; ktorziby [żołnierze] tám ták dŝugo byli/ pokiby ŝię obáwác trzebá/ ábo ŝprzećiwieńŝtwa obywateloch/ ábo wtárgnienia nieprzyacióŝ/ álbo iákie⁸⁰ ludu pogránícznego [vicinis populis]. *ModrzBaz* 126v.

»narod pograniczny« [szyk 4:3] (7): *LubPs* S3; A przetożeŝ ie thy podaŝ w ręce narodom pogránícznym [in manum populorum terrarum]. *BibRadz* 2.*Esdr* 9/30; *BielKron* 100v; *BudBib* 2.*Esdr* 9/30; Ieŝli vmyŝlicie ŝobie obrác Krolá obyczáiem inŝzych narodów pogránícznych [aliarum vobis finitimarum gentium]/ tegoż obierzćie/ ktorego wam Bog obierze *ModrzBaz* 75, 102v; *OrzJan* 51.

»pograniczny nieprzyjaciel« = *hostis flinitimus* *Modrz* [szyk 6:2] (8): By ŝnadź w niebytnoŝći JKM tu od Korony granice koronne od nieprzyacióŝ pogranicznych nie byŝy przegabane *Diar* 23; *BielKron* [332²]v; *ModrzBaz* 109, 119v; *Phil* N4; *SkarKaz* 313b, 519a; Ieŝzcze ŝzczęŝliwe ieŝt kroleŝtwo/ ktore obronić poddánych od pogránícznego nieprzyacióŝla może *SkarKazSej* 685a.

»pograniczny ŝsziad« [szyk 1:1] (2): *RejPosWstaw* [143²]; A z ŝáŝiády pogránícznymi przymierze bierz [Cum vicinis autem populis foedera ineunda sunt]. *ModrzBaz* 126v.

Szereg: »postronny a pograniczny« (1): Bo ięft też w nim [w psalmie] modlitwá/ áby Pan Bog
bronić raczył kroleftwá Izráelſkyego od poſtronnych á pogránicznych narodow. *LubPs* S3.

α. *W funkcji rzeczownika* (1) : [Accolae, Finitimi, Contermini Die mit einander grentzen
Pográniczni *ArtNom* K2v.]

Szereg: »tak pograniczny jak i domowy« (1): By nas raczył vczynić odewſzech wolnymi. Ták
pogránicznych Iąk [!] y domowych. *MycPrz* I C3v.

β. *O stosunkach międzyludzkich* (2) :

Szereg: »przyjacielski i pograniczny« (2): Krziwdi ktore yeſly będą zobvdwv ſtron tedi one
porownacz y ſgodzicz obiczayem przyaczielskym y pogranychcznym [!] będą mogły *LibLeg* 10/71v
[idem] 11/27v.

Synonimy: 1., 2. *postronny, pościenny, przyległy, sąsiedni, sąsiedzki, ukraienny, ukrajny.*

Cf **POGRANICKI**